

3. Житков О. Рефлексія чи дискурс: аграрні реформи Директорії УНР у світлі української зарубіжної історіографії // Етнічна історія народів Європи. 2014. Вип. 44. С. 131–138.

4. Вячеслав Липинський. «Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму». К.: Київ-Філадельфія, 1995. 470 с.

5. Чикаленко Є. Х. Щоденник (1907-1917). Львів: Червона калина, 1931. 496 с.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент Телегуз І.О.

УДК 94:327(44+410.5)(1-622)«653»

*Лариса Полякова, Наталія Шейко
(Мелітополь)*

ЕТАПИ ФРАНКО-ШОТЛАНДСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЄВРОПІ

Дається коротка характеристика етапів франко-шотландського союзу. Розкривається мета та зацікавленість кожної з країн у військово-політичному союзі.

Ключові слова: *франко-шотландський союз, Столітня війна, Англія, етапи.*

A brief description of the phases of the Franco-Scottish Union is given. The purpose and interest of each country in the military-political alliance is revealed.

Key words: *Franco-Scottish Union, Hundred Years War, England, Stages.*

Питання становлення та розвитку франко-шотландських відносин мало досліджено в українській історіографії. В радянській історіографії даній проблемі присвятила увагу Н.І. Басовська в контексті розгляду Столітньої війни.

Практично зовсім не досліджена міжнародна роль Шотландії, так само як і загальні питання її історії XII-XV ст. Метою даного дослідження є характеристика етапів франко-шотландського союзу.

Виникнення союзу в другій половині XII ст. було пов'язано з розвитком і зміцненням державності в європейських країнах та процесом формування націй. Історія франко-шотландського союзу представляє також інтерес з точки зору міжнародних відносин та вивченням природи середньовічних військово-політичних союзів.

Англійськими істориками франко-шотландський союз, як правило, трактується однозначно як спосіб французького втручання у внутрішні справи Англії. У 60-70-х роках посилилася увага до місця Шотландії в англо-французьких протиріччях напередодні і під час Столітньої війни.

У французькій історіографії ці проблеми зачіпаються найменше. Зберігається традиційна концепція про провідну роль Франції в союзі з Шотландією [3, с.72].

Деякі шотландські історики вважають події 1173- 1216 рр. початком традиційного союзу між Францією і Шотландією. З 70-х років XII ст. і аж до 90-х років XIII ст. йшло поступове зближення зовнішньополітичних позицій Франції та Шотландії. Але прояви загальних інтересів носили в цей період стихійний характер, її союзні відносини не були юридично оформлені.

В наслідок існуючих територіальних протиріч між Англією та Францією, намаганням Англії поставити Шотландію під свій сюзеренітет в 20-80-ті роки привело до необхідності оформлення і послідовної реалізації антианглійського військово-політичного союзу між Францією і Шотландією.

Паризький договір 1295 року про взаємні зобов'язання сторін в спільній боротьбі проти Англії є початком франко-шотландського союзу. В умовах договору, а також в листуванні

королів були відображені цілі, умови та характер союзної взаємодії сторін. Укладення такого договору в розпал англо-французької збройної боротьби в Гасконі було з боку Шотландії фактичним оголошенням війни Англії.

Прийнято вважати підписання цього договору першим етапом історії франко-шотландського союзу, який тривав до 30-х років XIV ст. Історія франко-шотландських відносин в цей період невіддільна від таких найбільших подій, як війна Шотландії за незалежність (1296-1328 рр.) і серії «малих війн» між Англією і Францією напередодні Столітньої війни. Союз Франції і Шотландії стає важливим постійно діючим фактором розвитку міжнародних відносин в Західній Європі і отримує міжнародне визнання.

Протягом усього першого етапу існування франко-шотландського союзу моменти його активізації були пов'язані з успіхами визвольної війни в Шотландії.

Другий етап історії франко-шотландського союзу (30-60-і роки XIV ст.) відбувався в період історичних змін в Європі. Англія зуміла добитися успіху в боротьбі з Ірландією та Уельсом, але відчула на собі ще більший опір з боку Шотландії [2, с.214].

У Франції відбуваються процеси централізації, що поставило під загрозу саме існування англійських володінь на її території. Шотландії вдалося відстояти свою незалежність. Це стимулювало розвиток її державності. Як результат зовнішньополітичної ситуації, у 30-х роках XIV ст. Англія зробила рішучу спробу реалізувати тенденцію до створення «Наднаціонального» державного утворення: вона вступила в дві війни. У 1332 році відбулося англійське вторгнення до Шотландії, в 1337 році була оголошена війна Франції. У цей період у франко-шотландському союзу з'явилася принципово нова риса – спільна участь союзників у військових діях [3, с.81].

40-50-і роки XIV ст. – пік активності франко-шотландського союзу. Шотландія намагається зберегти свою незалежність, завойовану в 1328 році; Франція ж вступила у велику війну з Англією. У ній повинні було вирішитися проблеми пов'язані з централізацією країни.

З 1346 року починаються невдачі французів і шотландців у боротьбі з Англією, король Едуард III здійснює спробу зруйнувати франко-шотландський союз. Однак попри всі спроби франко-шотландський союз залишався політичною реальністю; 70-90-і роки XIV ст. стали третім етапом в його розвитку. Основна увага Англії зосередилася на боротьбі з Францією, яка в 70-80-х роках домоглася значних військових успіхів. Завдання підкорення Шотландії в цей період була тимчасово відкладена. Ці істотні зміни в англійській політиці визначили специфіку третього етапу розвитку франко-шотландського союзу.

У 1369 році Франція почала боротьбу за звільнення захоплених англійцями територій. Вжиті дипломатичні заходи були спрямовані на пожвавлення «традиційного союзу». У 1371 році після обміну листами між французьким і шотландським королями був підписаний договір у Вісенні, за яким сторони зобов'язалися не укладати миру з Англією без обопільної згоди [1, с.87].

Зміст договору показує, що після тривалого періоду зростаючого розвитку франко-шотландського союзу був зроблений крок назад. Замість конкретних військових зобов'язань сторони по суті лише констатували наявність союзницьких відносин.

Протягом 70-х років Франція не залишала завдання домогтися активної участі шотландського союзника в військових діях.

Кінець XIV ст. у Франції та Англії відзначається внутрішньополітичними кризами, тому в англо-французьких військових діях настало затишшя. На рубежі 80-90-х років стало можливим укладання перемир'я Англії з Францією (1389 р.). Англія під французьким тиском була змушена погодитися на приєднання до цього договору і Шотландії. У 1396 році між Англією і Францією і їх союзниками, (в тому числі Шотландією) було укладено перемир'я на 28 років.

Таким чином на третьому етапі франко-шотландського союзу в системі відносин між феодалними державами вирішуються подібні для учасників завдання (централізація,

феодална експансія, боротьба за незалежність та ін.), військово-політичні союзи носили суто практичний характер тимчасових об'єднань проти загального ворога.

Посилення політичного тиску Англії на Шотландію при невирішеності конфліктних англо-французьких проблем зумовило зміцнення союзу Франції та Шотландії. В результаті перша половина XV ст. ознаменувалася активізацією франко-шотландських відносин і певними якісними зрушеннями в них, що дозволяє розглядати цей період як четвертий етап в історії цього союзу.

У перші роки XV ст. в обстановці затишшя в Столітній війні, а також відносного спокою на англо-шотландському кордоні на перший план у зовнішній політиці Франції та Шотландії виступили політичні методи антианглійської боротьби [4].

Поновлення активних дій на англо-французькому фронті в 1415 році (експедиція Генріха V) закономірно викликало зростання військової активності франко-шотландського союзу. Якщо на попередніх етапах основою для цього служила переважно боротьба Шотландії за незалежність, то тепер центр перемістився до Франції. Це було пов'язано з тим, що в заключний період Столітньої війни Франція вела по суті народно-визвольну боротьбу проти Англії [5].

Таким чином, вперше в історії франко-шотландського союзу мали місце тривалі і серйозні спільні військові дії союзників.

Яскравим підтвердженням того, наскільки небезпечним для Англії було зміцнення франко-шотландського союзу, служать її дипломатичні зусилля, спрямовані на руйнування цього блоку. Після серії переговорів та окремих політичних поступок Шотландії Англія домоглася в 1423-1424 рр. примирення.

У заключний період Столітньої війни (1428-1453 рр.) Шотландія продовжувала надавати підтримку Франції. Франко-шотландські союзницькі відносини неодноразово заново оформлялися (1428, 1448 рр.); шотландські війська брали участь у військових діях під командуванням Жанни д'Арк; саме з шотландців створив свою особисту гвардію французький король Карл VII. [1, с.387]

Таким чином, на четвертому етапі історії франко-шотландського союзу проявилася його організаційна зрілість і дієвість. У вирішальний момент боротьби за незалежність Франції він виявився здатним зіграти більш значну роль, ніж в початковий період існування, коли свою незалежність відстоювала Шотландія.

Разом з тим намітилися в ході третього етапу історії союзу кризові явища не були подолані в XV ст. До середини століття в змінених історичних умовах позиція Шотландії щодо Англії перестала бути однозначною. В результаті зміцнення незалежної держави, його економічного зростання в середині країни сформувалися сили (насамперед в особі городян), що віддавали перевагу мирному врегулюванню англо-шотландських відносин і налагодження тісніших торгових контактів. Це позбавляло франко-шотландський союз його традиційно міцної основи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Басовская Н.И. Столетняя война: леопард против лилии. М.: Астрель; АСТ, 2002. 428 с.
2. Басовская Н.И. Проблемы Столетней войны в современной английской и французской историографии // Средние века. 1982. Вып. 45. С. 212-224.
3. Басовская Н. И., Зверева Г. И. Союз Франции и Шотландии в системе англо-французских противоречий XII–XV вв. // Средние века. 1985. Вып. 48. С. 71 –90.
4. Перруа Э. Столетняя война. Пер. с франц. М.Ю. Некрасова. СПб.: Издательская группа «Евразия», 2002. 480 с. Режим доступа: <https://www.rulit.me/books/stoletnyaya-vojna-read-311169-100.html>
5. Фавье Жан. Столетняя война. Пер. с франц. М.Ю. Некрасова. СПб.: Евразия, 2009. 656 с. URL: <https://www.rulit.me>